

УДК 35.087.44:622

А. С. Гусак, асп.

ДЕРЖАВА ЯК СУБ'ЄКТ СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ ІНВЕСТИЦІЙ У ВУГЛЕВИДОБУВАННЯ

Визначено роль держави як суб'єкта страхового захисту інвестиційних проектів у вугільній промисловості.

Постановка проблеми

Протягом багатьох десятиліть вугільна промисловість залишається однією із стратегічних галузей національної економіки України. У той же час, вже більше 20 років галузь знаходиться у складному становищі, і на сьогодні ключові проблеми українського вуглевидобування — його недостатня економічна ефективність, старіння шахтного фонду, втрата кадрового потенціалу галузі — продовжують накопичуватися [1]. Більша частка підприємств галузі у теперішній час є збитковими і утримуються за рахунок дотацій з державного бюджету, обсяг яких, на відміну від обсягів вуглевидобування, стрімко зростає [2].

За умов, у яких сьогодні функціонує вугільна промисловість України, шляхами її ефективного реформування визнано приватизацію підприємств галузі [3], а також залучення ефективного приватного інвестора для ефективного управління державною власністю об'єктів паливно-енергетичного комплексу на умовах оренди чи концесії [4]. За оцінками фахівців проекту Європейського Союзу «Програма підтримки вугільного сектора в Україні», важливою передумовою цього має стати забезпечення ефективності фінансового менеджменту інвестиційних проектів — як з боку держави, так і з боку потенційних інвесторів, з метою зниження рівня інвестиційних ризиків [5].

Одним із традиційних і найпоширеніших інструментів управління ризиками інвестиційних проектів виступає їх страхування.

При цьому у переважній більшості наукових та емпіричних досліджень, що присвячені проблемам побудови страхового захисту інвестиційних проектів, досліджуються інструменти страхування, що відповідають інтересам лише одного суб'єкта подібного захисту — а саме приватного інвестора.

У той же час, у масштабних, довгострокових інвестиційних проектах, які мають велике стратегічне значення для національної енергетичної та економічної безпеки, а також значне соціальне та екологічне навантаження (що цілком справедливо для вуглевидобутку), одним з ключових учасників, як правило, виступає держава [6]. Відповідно, страховий захист має вбудовуватися, ураховуючи, у першу чергу, національні інтереси, носієм яких вона виступає. Таким чином, перше, ніж обирати конкретні параметри і механізми страхового захисту для інвестиційних проектів у вуглевидобуванні, потрібно визначити:

— які ризики інвестиційного проекту є актуальними саме для держави, на території якої буде провадитися певний проект з вуглевидобутку;

— якою є роль і функції держави як суб'єкта страхового захисту інвестиційного проекту (особливо у процесі приватизації вугільної галузі), і які її інтереси має бути убезпечено за допомогою страхування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Слід зазначити, що у відкритих джерелах інформації не вдалося віднайти дослідження, щодо ролі та завдання держави у побудові страхового захисту довгострокових інвестицій для

стратегічно значущих галузей — зокрема, для вуглевидобутку. Існує невелика кількість досліджень з питань страхового захисту інвестицій у добувних галузях — переважно, російських авторів [7, 8], а також англійських, американських, австралійських дослідників [9–11]. Що ж до висвітлення ролі держави у страховому захисті таких проектів, то у згаданих працях вона практично не розглядається. Увагу дослідників сконцентровано на проблематиці захисту інтересів інвестора — без урахування джерел формування його капіталу (приватний чи державний).

Також існує низка робіт, щодо захисту інвестицій у стратегічних галузях від некомерційних (політичних) ризиків [12]. У подібних дослідженнях йдеться про страхування інвестицій узагалі, без урахування їх галузевих особливостей. Специфіка вуглевидобувних проектів залишається поза увагою дослідників. Крім того, розглядається єдина функція держави у інвестиційному процесі — функція гаранта приватних інвестицій, та засоби їх додаткового захисту у межах співпраці з міжнародними структурами з гарантування (страхування) інвестицій [13].

Метою статті є аналіз ролі та функцій держави як суб'єкта страхового захисту інвестиційних проектів у вугільній промисловості.

Виклад основного матеріалу

Вважаємо, що роль та функції держави як суб'єкта страхового захисту інвестиційних проектів у вуглевидобуванні мають визначатися, виходячи із її таких стратегічних завдань у вуглевидобутку.

1. Інвестування та співінвестування стратегічно значущих проектів. Держава виступає інвестором та співінвестором подібних проектів — у першу чергу, через стратегічну значущість вуглевидобування як галузі національної економіки. Відповідно, виступаючи власником та співвласником вугільних підприємств та інвестуючи значні кошти, держава, як і приватний інвестор, зацікавлена у нівелюванні комерційних ризиків — з метою підвищення ефективності інвестиційного проекту.

Нівелювання комерційних ризиків проекту, можливість ефективного вкладання коштів для держави є чи не більш значущим завданням, ніж для приватного інвестора, оскільки це надає можливість знизити витрати держави в цілому — у майбутніх періодах.

Окрім інвестицій у певні проекти з розвитку вуглевидобутку, у великій кількості країн держава дотує (субсидує) збиткові вугільні підприємства — через їх системоутворюючу функцію в економіці, а також через стратегічну значущість вугілля як енергетичного ресурсу.

Тобто, інвестуючи кошти у привабливі (достатньо прибуткові та надійні) інвестиційні проекти, держава знижує свої майбутні видатки на дотування збиткових підприємств. Більш того, варто пам'ятати, що держава інвестує бюджетні кошти, за витрачання яких несе відповідальність перед платниками податків.

Отже, держава, як і будь-який приватний інвестор, виступаючи співвласником багатьох вугільних підприємств, зацікавлена у зниженні рівня комерційного ризику за певними проектами у вуглевидобутку, і виступає у цьому випадку як страхувальник та вигодонабувач за договором страхування.

2. Залучення ефективного приватного інвестора. Для виконання завдань розвитку вугільної галузі у відповідності до прийнятої стратегії національної енергетичної безпеки, держава має залучити найефективніших приватних інвесторів, у т. ч. закордонних. З цією метою вона виступає гарантом інвестицій, забезпечуючи нівелювання некомерційних (політичних) ризиків проекту.

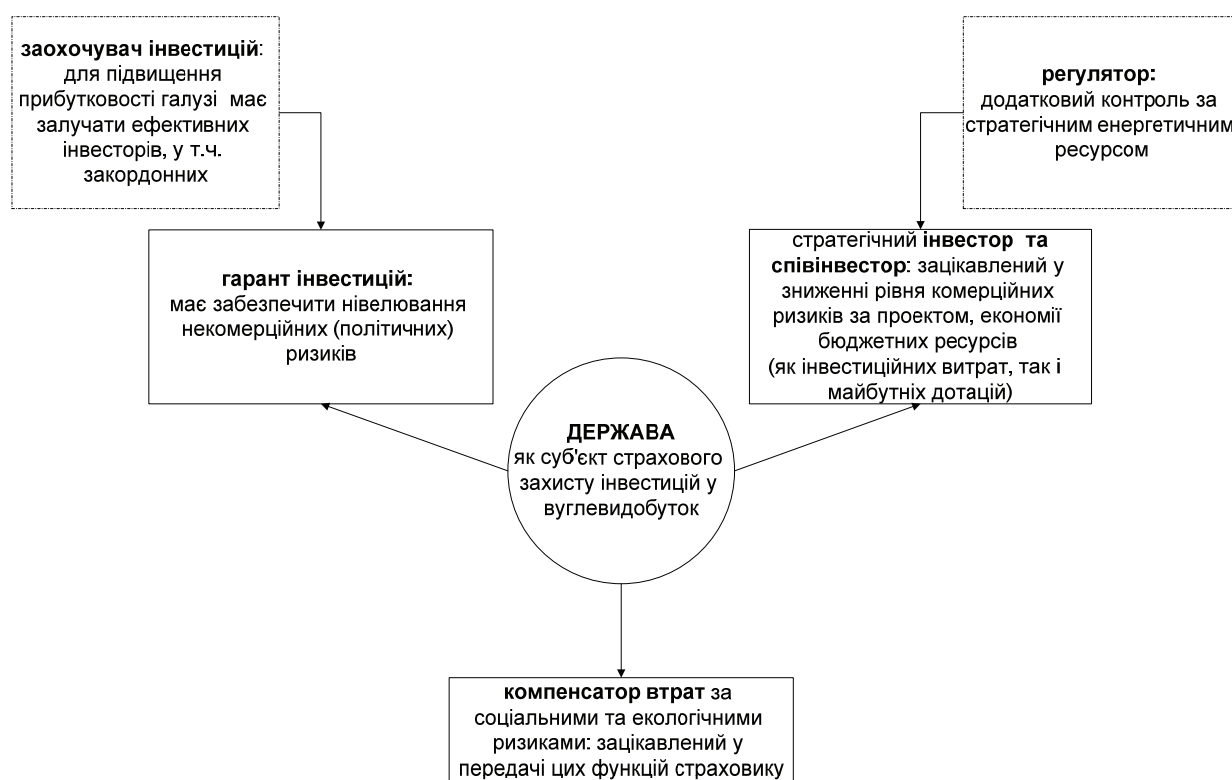
Варто зазначити, що держава не завжди здатна повною мірою надати гарантії для інвестицій у вуглевидобуток: як приклад, можна навести той факт, що тривалість життєвого циклу масштабних у галузі може сягати 25–30 років [14], тоді як зміни керуючого складу країн (вибори президента, складу парламенту) відбуваються у середньому раз на 4–7 років. Відповідно, у цьому випадку держава має використати міждержавні механізми гарантування і страхування подібних ризиків, тобто, передає свої функції гаранта (страховика) міжнародній страховій установі.

3. Компенсація збитків за соціальними та екологічними ризиками. Окрім виконання перелічених функцій, держава має забезпечити мінімізацію можливих негативних наслідків для суспільства та його окремих представників (у т. ч. найманого персоналу) за умови реалізації соціальних та екологічних ризиків проекту, що є дуже актуальними саме для проектів у вуглевидобуванні.

Певні негативні наслідки супроводжують вуглевидобуток навіть за нормального режиму діяльності (екологічне навантаження, травматизм та професійні захворювання шахтарів). Страховий захист інвестиційних проектів у вуглевидобутку за соціальними та екологічними ризиками є дуже актуальним саме для держави, на території якої реалізується цей проект, оскільки він надає їй можливість:

- представляти інтереси громадян та суспільства у цілому, виступаючи вигодонабувачем за певними ризиками,
- передати певний обсяг таких ризиків страховикам і, відповідно, організувати ефективніше відшкодування збитків за ними для вигодонабувачів (травмованих шахтарів та ін.).

Узагальнено усі перелічені ролі показані на рисунку, розробленому автором.

Роль держави як суб'єкта страхового захисту інвестицій у вуглевидобування

Висновки і перспективи подальших досліджень

Визначення ролі і функцій держави як суб'єкта страхового захисту інвестицій у вуглевидобування дозволяє повніше усвідомити та чітко окреслити перелік завдань, які можуть і мають бути вирішені під час формування такого захисту для більшості актуальних інвестиційних проектів у галузі. Відповідно, перспективою подальших досліджень у цьому напрямку є:

- побудова узагальненої теоретичної моделі такого захисту, що повною мірою відбиватиме взаємовідносини між усіма його учасниками: приватним інвестором, державою, страховими та перестраховими організаціями тощо,
- визначення конкретних параметрів такого захисту (визначення ризиків, що можуть передаватися на страхування, підходів до розрахунку страхових тарифів, обмежень та виключень тощо), які можуть стати основою для формування актуальних та затребуваних страхових програм зі страхування інвестиційних ризиків у вуглевидобування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вугільна промисловість // Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / За заг. ред. В. М. Гейця та ін. — Київ : НВЦ НБУВ, 2009. — С. 40—43.
2. Інформаційно-аналітичний звіт про розвиток вугільної промисловості України [Електронний ресурс] / Міністерство вугільної промисловості // Статистичні, аналітичні матеріали. — 2011. — Режим доступу : http://www.mvp.gov.ua/mvp/control/uk/publish/category?cat_id=52294.
3. Мандрик В. О. Проблеми приватизації вугільної промисловості України та доцільність її проведення / В. О. Мандрик // Науковий вісник НЛТУ України. — 2010. — Вип. 20.4. — С. 239—244.
4. Про особливості оренди чи концесії об'єктів паливно-енергетичного комплексу, що перебувають у державній власності: Закон України № 3687-VI від 08.07.2011 р. // Офіційний вісник України. — 15 серпня 2011 р. — № 60. — С. 104—116.
5. Програма підтримки вугільного сектора в Україні [Електронний ресурс] // Офіційний сайт проекту. — Режим доступу : http://www.eu-coalsector.com.ua/site/ua/menu/The_Project.
6. Гавриленко С. М. Державний раціоналізм в управлінні вугільною галуззю як чинник підвищення її конкурентоспроможності / С. М. Гавриленко, К. Ю. Мамченко // Проблеми и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ : сб. науч. трудов. — 2011. — С. 162—168.
7. Петросов А. А. Экономические риски горного производства // А. А. Петросов, К. С. Мангуш. — М. : Изд-во Моск. горн. ун-та, 2002. — 142 с.
8. Михайлов И. В. Системные аспекты риска инвестиций / И. В. Михайлов, Н. И. Новиков, В. К. Буторин. // Уголь (Москва). — № 7. — 2011. — С. 23—28.
9. Holthus M. Multilateral investment insurance and private investment in the Third World [Text] / M. Holthus, D. Keschull, K. W. Menck. — New Brunswick; Oxford: Transaction Books, 1987. — 146 p.
10. Allanson C. Strata Control in Underground Coal Mines: A Risk Management Perspective [Електронний ресурс] / C. Allanson. — Underground Coal Operators Conference (Paper 204), 6—8 February, 2002. — Режим доступу : <http://ro.uow.edu.au/coal/204>.
11. Dankwa D. Few insurers have appetite for coal-mining risks / D. Dankwa // Best's Review. — Feb 1, 2006.
12. Колесникова О. В. Международно-правовой механизм страхования иностранных инвестиций от политических рисков : дис. канд. юрид. наук. : 12.00.10 / О. В. Колесникова. — М., 2010. — 177 с.
13. Яцентюк О. Н. Соотношение международно-правового и национально-правового регулирования страхования иностранных инвестиций от политических рисков : дис. канд. юрид. наук. 12.00.03 / О. Н. Яцентюк. — М., 2004. — 194 с.
14. Кучер В. А. Методика определения продолжительности жизненного цикла инвестиционных проектов на угольных шахтах различной производственной мощности / В. А. Кучер // Економічний вісник Донбасу. — 2008. — № 2(12). — С. 15—19.

Рекомендована кафедрою фінансів

Стаття надійшла до редакції 15.02.12
Рекомендована до друку 27.02.12

Гусак Андрій Сергійович — аспірант, молодший науковий співробітник відділу проблем перспективного розвитку паливно-енергетичного комплексу.

Інститут економіки промисловості НАН України, Київ